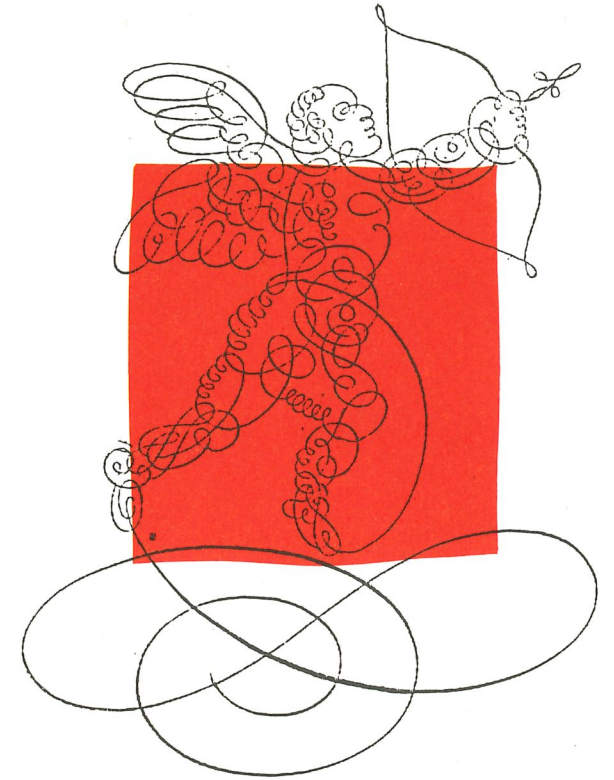

Così fan tutte

Wolfgang Amadeus Mozart

holland festival

Wolfgang Amadeus Mozart

Così fan tutte
ossia
La scuola degli amanti

Dramma giacoso in due atti

Libretto: Lorenzo da Ponte

Wereldpremière 26 januari 1790,
Burgtheater, Wenen

inhoud

5	Marc Vignal Cosi – bronnen en achtergronden
12	synopsis Nederlands
14	synopsis English
17	libretto Italiaans/Nederlands
101	biografieën uitvoerenden

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Così fan tutte
ossia
La scuola degli amanti
(1789)

muzikale leiding John Eliot Gardiner

semi-scenische uitvoering

Fiordiligi	Amanda Roocroft
Dorabella	Rosa Mannion
Guglielmo	Rodney Gilfry
Ferrando	Rainer Trost
Despina	Eirian James
Don Alfonso	Claudio Nicolai

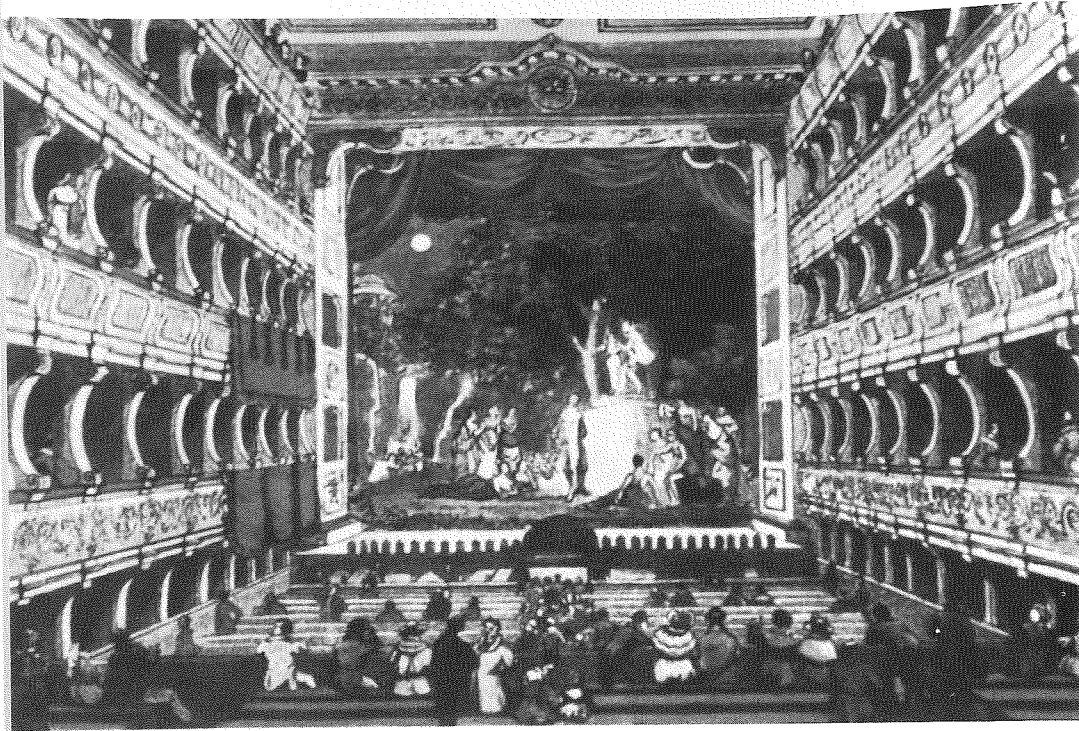
The English Baroque Soloists
The Monteverdi Choir

4 juni 1992, aanvang 19.30 uur
Concertgebouw Amsterdam
Grote Zaal

3

Er is een pauze na het eerste bedrijf.
Het concert is om ca. 22.45 uur afgelopen.
Het is verboden tijdens de uitvoering te
fotograferen.

*Coproductie Holland Festival; Théâtre du
Châtelet, Parijs; Teatro Nacional de San Carlos,
Lissabon; Teatro Comunale di Ferrara.
Deze productie is mede mogelijk gemaakt door
een bijdrage van Andersen Consulting.*

Het interieur van het Burgtheater in Wenen,
waar de wereldpremière van *Così fan tutte* plaatsvond.
Gravure van Carl Postl, ca. 1810.

Over de ontstaansgeschiedenis van *Così fan tutte* wordt in bronnen uit die tijd zo goed als niets vermeld. In zijn *Memorie*, die pas veel later verschenen (New York, 1823-1827) en die niet erg betrouwbaar zijn, wijdt de librettist Lorenzo Da Ponte (1749-1838), die zich over het algemeen graag met Mozarts roem tooit, er slechts enkele regels aan, en deze hebben niet zozeer betrekking op de opera zelf als wel op zijn toenmalige maîtresse, de zangeres Adriana Ferrarese, de vertolkster van de rol van Fiordiligi: 'Ik schreef voor haar... *La scuola degli amanti*, op muziek gezet door Mozart, de laatste van de drie gezusters die door deze befaamde vader van de harmonie werden geschapen.' In zijn *Extract* (New York, 1817) vertelt Da Ponte dat Guardassoni, een van de directeurs van de Praagse Schouwburg, hem na de première van *Don Giovanni* in oktober van 1787 had gevraagd 'te beginnen aan een nieuwe opera voor uw vriend Mozart', maar het valt te betwijfelen of dit de werkelijke aanleiding was voor het schrijven van *Così*. Uit Mozarts brieven is weinig meer op te maken: 'Ik nodig u (en alleen u) uit om donderdag (31 december 1789) aanwezig te zijn bij een kleine opera-repetitie; ik nodig slechts u en Haydn uit' (eind december 1789, aan Puchberg). 'Morgen zal de eerste orkestrepetitie plaatsvinden. Haydn zal mij vergezellen. Als uw bezigheden het toestaan... kunnen wij gezamenlijk gaan' (20 januari 1790, aan Puchberg). De eerste uitvoering vond plaats in het Burgtheater in Wenen op 26 januari 1790. Na vijf uitvoeringen werd de produktie gestaakt in verband met de dood van keizer Jozef II (20 februari). De theaters heropenden hun deuren in april. Gedurende de zomer werd *Così* nog vijf maal opgevoerd en verdween daarna voor enkele jaren van het repertoire van de Weense schouwburgen.

Da Ponte en Mozart kregen vanaf het begin af aan felle kritiek te verduren op de inhoud van de opera; het onderwerp werd de componist niet waardig geacht. De Mozart-

biograaf Franz Xaver Niemetschek (1766-1849) schrijft in zijn *Leben des K.K. Kapellmeisters Wolfgang Gottlieb Mozart nach Originalquellen beschrieben* (Praag, 1798), dat is opgedragen aan Haydn: 'Men vraagt zich in het algemeen af hoe een dergelijk genie zijn schitterende en goddelijke melodieën heeft kunnen verspillen aan zo een bedroevende tekst. Hij was niet in staat de opdracht te weigeren en de tekst werd hem uitdrukkelijk opgedrongen.' Door wie? Niemetschek geeft geen hierover uitsluitsel en Georg Nikolaus Nissen (1761-1826) na hem evenmin. Pas in 1837 zou de theaterpublicist Friedrich Heinse in zijn *Reise- und Lebens-Skizzen* vermelden dat keizer Jozef II in eigen persoon de opdrachtgever was geweest, en dat diens keuze was ingegeven door een recent voorval dat hem ter ore was gekomen. In bijna alle publikaties over Mozart is bovenstaande voorstelling van zaken overgenomen, met uitzondering van die van Arthur Schurig (1913). Maar ook hier valt sterk te betwijfelen of deze interpretatie op werkelijkheid berust. In de brieven die de vorst richtte aan de directeur van zijn theaters, her-
6 tof Rosenberg, wordt nergens melding gemaakt van *Così fan tutte*, en het is zelfs mogelijk dat Jozef II, die gedurende het gehele jaar 1789 al zo ziek was dat hij op 16 april de laatste sacramenten toegediend kreeg, nooit over het werk had gehoord. Vermoedelijk heeft Niemetschek Mozart willen 'verontschuldigen' door te stellen dat het onderwerp hem was opgedragen.

Bijna alle libretto's van de hand van Da Ponte, wiens litteraire bagage aanzienlijk was, waren bewerkingen van bestaand literair materiaal. Het is mogelijk dat Da Ponte alleen, of in overleg met Mozart het thema voor *Così fan tutte* bepaalde, maar de plot heeft hij zeker niet zelf verzonnen. Na Kurt Kramer (1973) heeft ook Andrew Steptoe (1988) zich onlangs over deze kwestie gebogen. Volgens hem 'lijkt de intrige een samensmelting van twee traditionele thema's, die door Da Ponte volgens de theatermode van die tijd in een eigentijds jasje zijn gestoken'. Deze twee thema's zijn enerzijds de weddenschap (een man verkondigt publiekelijk zijn rotsvaste geloof in de trouw van zijn vrouw en wedt dat niemand haar zal kunnen verleiden) en anderzijds het zogenaamde vertrek, de vermomde terugkeer en de geslaagde verleiding.

Kenmerkend voor het eind van de achttiende eeuw is het ironische en zelfs cynische, non-sentimentele karakter van het libretto van Da Ponte, en Steptoe wijst in dit verband

op interessante overeenkomsten met Goethe (*Der Triumph der Empfindsamkeit*, 1778), met Goldoni (*Le Femmine puntigliose*, 1750) en natuurlijk met *Les Liaisons dangereuses* van Choderlos de Laclos (1782), waarin 'Valmont samen met de markiezin van Merteuil zonder scrupules de hartstochten van hun omgeving voor hun eigen doeleinden gebruiken'. Daarnaast kunnen er ook vergelijkingen worden getrokken met muzikale werken, in het bijzonder met bepaalde opera's die in de jaren tachtig van de achttiende eeuw in Wenen werden opgevoerd en waarvan men weet dat Da Ponte en Mozart ze kenden. Het betreft onder andere *Il Curioso indiscreto* van Pasquale Anfossi, in 1777 in Rome ontstaan en in 1783 in Wenen uitgevoerd en gebaseerd op de novelle die deel uitmaakt van Cervantes' *Don Quijote* ('La novela del curioso impertinente'). Mozart componeerde voor *Il Curioso indiscreto*, die hij al in 1778 in Parijs had gehoord, drie nieuwe aria's, twee voor de sopraan Aloysia Lange (K. 418-419) en een voor de tenor Valentin Adamberger (K. 420); in de aria's voor de sopraanstem komt de standvastigheid van de vrouwelijke hoofdpersoon Clorinda tot uitdrukking, die uiteindelijk toch zal trouwen met de hertog van Ripaverde, die door haar verloofde, de markies Calandro, naar haar toe was gestuurd om haar trouw te testen. *La Scuola de' gelosi*, Salieri's succesopera, in 1779 in Venetië gecomponeerd en in 1783 in Wenen uitgevoerd, heeft als thema jaloezie, zowel in aristocratische als in bourgeoiskringen. In *La Grotta di Trofonio*, eveneens van Salieri en in 1785 in Wenen gecomponeerd op het libretto van Giambattista Casti (Da Ponte's rivaal), worden twee zussen ten tonele gevoerd, Daphne en Phaedra, de één serieus en de ander frivol, en hun beider geliefden Amintas en Dorilas, die op dezelfde wijze elkaars tegenpolen zijn, maar ieder verbonden zijn met het meisje met het tegengestelde karakter; de 'echte' paren ontdekken elkaar in de grot van de tovenaars Trofonio, die in staat is het karakter te veranderen van iedereen die de grot binnenkomt.

De ideeën die in *Così fan tutte* worden uitgedragen, werden zeker niet allemaal door Mozart zelf aangehangen; als hij het publiek in dit werk al een beeld van hemzelf of Constance gaf, dan was dat toch niet meer dan een zeer vluchtige glimp. Voor Mozart was het huwelijk een serieuze aangelegenheid, ook al permitteerde hij zich bij tijd en wijle een kleine escapade. Zoals uit zijn brieven en gedrag valt op te maken, moest deze verbintenis volgens hem gebaseerd zijn op persoonlijke keuze, wederzijdse genegen-

heid en seksuele voldoening – een overtuiging die duidelijk afweek van zowel de gebruiken van de oude adel als van die van de boerenstand, waar familiebelangen enerzijds en sociaal-economische overwegingen anderzijds voorop stonden. Mozarts opvatting was die van de intellectuele middenklasse, van de bourgeoisie of van de nieuwe verlichte adel, en zeker niet die van don Alfonso. Ook zou Mozart zich beslist niet geleend hebben voor de door Guglielmo en Ferrando aangegane weddenschap. Vrouwen waren voor hem geen voorwerp van minachting, maar zij moesten zich wel aan strikte regels houden, zoals blijkt uit de beroemde boodschap die hij in augustus 1789, als hij net aan het werk voor *Così fan tutte* begonnen is, aan Constance stuurt, die in een kuuroord in Baden verblijft en wier gedrag aanleiding gaf tot roddels: 'Ik heb er niets tegen dat je je vermaakt, maar niet op de ordinaire wijze zoals tot nu toe. Ik vind dat je met N.N. veel te vertrouwelijk omgaat... Een vrouw moet zich altijd laten respecteren, anders wordt zij het object van lasterpraat... Wees er goed van doordrongen dat een vrouw alleen door onberispelijk gedrag haar man aan zich kan binden.' Mozart was ontstemd bij het idee dat Constance in een gelijke situatie verkeerde als die van Fiordiligi en Dorabella:

- 8 overgeleverd aan zichzelf, belaagd door charmante jonge heren onder sensuele omstandigheden waarin haar deugdzaamheid op de proef werd gesteld. In zekere zin imiteerde zij zo bovendien de zeden en gewoonten van de aristocratie. In april van 1782 had hij al vol afschuw gereageerd op het gedrag van Constance, in die tijd nog zijn verloofde, toen hij vernam dat zij tijdens een gezelschapsspel een jongeman haar kuit had laten meten: 'Dit geeft beslist geen pas voor een vrouw die zich om haar eer bekomert. In een dergelijke omstandigheid is het zaak zich bepaalde vragen te stellen, zich af te vragen of men nog een kind is of al een huwbare jongedame, zoniet een verloofde met alle verplichtingen vandien, en in het bijzonder moet men weten of men zich bevindt in het gezelschap van personen van dezelfde of lagere stand, of, en dat zou erger zijn, verkeert onder leden van een hogere stand.' Het overnemen van de wijze waarop in de aristocratische kringen de beide geslachten met elkaar omgingen, vond Mozart verwerpelijk, zeker wanneer hierbij leden van diezelfde klasse aanwezig waren. Toch zette hij vrouwen niet op een voetstuk, en in *Così* drijft hij wreed de spot met diegenen die, zoals Guglielmo en Ferrando, denken dit wel te kunnen doen. Maar ondanks zijn scherpe blik, liet hij zijn eer net als zijn twee personages en in tegenstelling tot veel leden van de aristocratie, afhangen van het gedrag van zijn vrouw.

Toen Mozart *Così fan tutte* schreef, was Wenen niet meer de stad waarin in 1786 *Le Nozze di Figaro* was ontstaan, en ook Mozarts persoonlijke situatie was veranderd. In de tweede helft van het jaar 1789 behoorde de hervormingspolitiek van keizer Jozef II tot het verleden. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen: gestrande buitenlandse politiek, nederlaag tegen de Turken, ontevredenheid veroorzaakt door de hervormingen zelf, de gevolgen van de Franse revolutie en de onlusten die waren uitgebroken in Hongarije en in de Nederlanden. *Figaro* was bestemd voor een kennerspubliek in een maatschappij in beweging, waarin de oude leefregels van het ancien régime nog steeds golden, maar er tegelijkertijd stemmen opgingen voor een meer egalitaire samenleving. Vandaar dat er al bij voorbaat een opgewonden huivering door het Weense operapubliek trok, dat wist dat het binnenkort in aanraking zou worden gebracht met potentieel subversief materiaal. Mozart zelf had tijdens het werken aan deze opera alle reden tot optimisme: gezien zijn al verworven reputatie als virtuoos componist, zou het te verwachten succes zijn definitieve doorbraak in Wenen betekenen. De volgende opera, *Don Giovanni*, zag daarentegen het licht in het jaar dat de ontgoocheling begon door

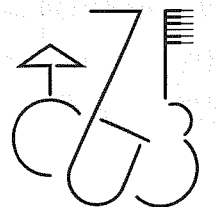
Gepresenteerd tijdens het Holland Festival

Luigi Nono
Kronos Quartet
Gidon Kremer
Schönberg Ensemble
Nieuw Sinfonietta Amsterdam

Gemist tijdens het Holland Festival

Peter en de Wolf
Stravinsky dirigeert Stravinsky
Arvo Pärt
Simeon ten Holt's Canto Ostinato
Schnittke & Rostropovich

Edoch, dit alles verkrijgbaar bij:

CONCERTO

UTRECHTSESTRAAT 54-60
1017 VP AMSTERDAM
TEL. 020 - 623 52 28/624 54 67

te werken (1787). Daarbij kwam ook dat in die tijd in de beschaafde kringen het onderwerp als afgezaagd en platvloers werd beschouwd; men was van mening dat het meer een verhaal was voor het 'gepeupel'. Toen Mozart aan *Così* begon, was de situatie in Wenen weer veranderd. De tijd was voorbij dat hij voor het Burgtheater, dat wil zeggen het keizerlijk hoftheater, opera's kon componeren, zoals *Le Nozze di Figaro* en *Don Giovanni*, die naar 'ketterij' roken (in 1791 zou *Die Zauberflöte* in een ander Weens theater in première gaan). Mozart greep derhalve een opdracht voor een opera voor het Burgtheater met beide handen aan, zelfs al moest hij het thema van *Così* op de koop toe nemen, en niet alleen omdat hij graag opera's componeerde: de opdracht redde hem uit zijn financiële problemen en blies zijn creatieve geest weer voor enige tijd nieuw leven in. Voor *Così fan tutte* kreeg hij, naar eigen zeggen, 900 florijnen betaald, dat was net zoveel als het jaarbedrag dat Haydn bij de Esterhazy verdiende en het dubbele van wat hij voor *Die Entführung* en voor *Figaro* had gekregen, en deze aanzienlijke som gelds was dus zeer welkom.

- 10 De periodes voorafgaand en volgend op *Così fan tutte* waren niet Mozarts meest productieve. De belangrijkste werken die hij componeerde in de tijd tussen zijn terugkeer uit Berlijn begin juni 1789 en het einde van dat jaar waren een Strijkkwartet (K. 575), een Pianosonate (K. 576) en een Klarinetkwintet (K. 581); maar in deze maanden ontstond ook *Così*. In het jaar 1790 schreef hij nog minder: na *Così* componeerde hij twee Strijkkwartetten, respectievelijk in mei (K. 589) en in juni (K. 590), en in december van dat jaar een Strijkkwintet (K. 593). Twee van deze werken (K. 589 en K. 590) bezorgden Mozart grote moeilijkheden en ook bleven in die periode een groot aantal projecten half afgemaakt liggen. Dit alles maakt dat *Così fan tutte* te midden van de uit diezelfde tijd stammende werken een tamelijk geïsoleerde plaats inneemt.

Mozart en Da Ponte hadden beiden een succes in Wenen nodig, en *Così fan tutte* is het laatste werk van de componist dat is gemaakt om in de smaak te vallen bij het hof. Tegelijkertijd vormt *Così* de schakel naar het latere werk van Mozart.

vertaling Tineke van de Noort

Jean-Antoine Watteau (1684-1721)
L'embarquement pour Cythère (detail)

Eerste bedrijf

In een Napolitaans koffiehuis beweren de officieren Ferrando en Guglielmo tegenover de oude filosoof don Alfonso dat aan de trouw van hun geliefden, de zusters Dorabella en Fiordiligi, nooit getwijfeld kan worden. Don Alfonso vindt dat onnozel; hij kent het leven en weet wel beter. De officieren zijn gegriefd nu de eer van hun minnaressen in twijfel wordt getrokken. Ze dagen don Alfonso uit tot een duel, maar daar gaat hij niet op in. In plaats daarvan zegt hij te zullen bewijzen dat Dorabella en Fiordiligi niet anders zijn dan andere vrouwen. Hiertoe moeten de beide mannen gedurende vierentwintig uur al zijn opdrachten uitvoeren. Ferrando en Guglielmo zeggen dat het toch niet zal lukken de trouw van hun minnaressen te doen wankelen en gaan met hem een weddenschap aan.

Don Alfonso benadert de beide vrouwen in hun tuin, waar ze verliefde blikken werpen op de miniatuurportretjes van hun minnaars. Met het onheilsbericht dat de beide officieren naar het front worden geroepen, zet don Alfonso zijn intrige in gang. Voordat ze vertrekken, getuigen Ferrando en Guglielmo, samen met Dorabella en Fiordiligi, van hun vurige liefde. Op de achtergrond lacht don Alfonso in zijn vuistje. In het huis klaagt het kamermeisje Despina over haar werk. Wanneer Dorabella en Fiordiligi even later uitdrukking geven aan hun verdriet over het vertrek van hun minnaars, reageert Despina schamper. Ze zegt dat de beide heren heus wel weer terug zullen komen en dat de dames zich intussen maar goed moeten amuseren. Don Alfonso wacht op een gelegenheid om Despina in zijn complot te betrekken. In ruil voor een goede beloning zal ze het spel meespelen. Dan dienen zich twee bezoekers aan, zogenaamde Albaniërs van hoge komaf. Don Alfonso beweert dat het goede vrienden van hem zijn en vraagt de beide dames hen goed te ontvangen. De als Albaniërs vermomde Ferrando en Guglielmo maken Dorabella en Fiordiligi het hof. Zonder resultaat. De vrouwen ontvluchten de galante heren, die hun vreugde

over zoveel standvastigheid niet verbergen. Ze denken de weddenschap al gewonnen te hebben, maar don Alfonso heeft nog meer plannen in petto.

Samen met Despina beraamt don Alfonso de volgende stap. Ferrando en Guglielmo moeten doen alsof ze gif innemen als reactie op de afwijzende houding van de dames. Ze zijn in een en er wordt om een dokter geroepen. Intussen laat dit desperate blijk van liefde de beide vrouwen niet onberoerd. Don Alfonso komt binnen met de als dokter verklede Despina, die met behulp van een magneet – een magische therapie – de stervende officieren weer op de been helpt. Ferrando en Guglielmo hervatten prompt hun liefdesverklaringen.

Tweede bedrijf

Despina spoort haar meesteressen aan de hofmakerij van de galante Albaniërs te beantwoorden. Onder vier ogen geven Dorabella en Fiordiligi elkaar toe dat ze daar eigenlijk wel voor voelen. Dorabella heeft een voorkeur voor de donkerharige kandidaat, Fiordiligi voor de blonde, zodat ze elkaars en niet hun eigen minnaars kiezen.

Don Alfonso heeft een tuinfeest georganiseerd. De beide Albaniërs stellen zich aanvankelijk wat timide op. Alfonso en Despina laten de vier alleen, waarna Ferrando met Fiordiligi en Guglielmo met Dorabella uit wandelen gaat. Guglielmo weet Dorabella over te halen hem een aandenken te geven, waarop ze hem het sieraad overhandigt waarin het portretje van Guglielmo is opgeborgen. In ruil geeft Ferrando haar een sieraad in de vorm van een hart. Fiordiligi is moeilijker te veroveren. Ze blijft de nieuwe minnaar afwijzen. Als beide heren even later de balans opmaken, pocht Guglielmo op zijn verovering.

Tegenover Fiordiligi bezingt Dorabella opgetogen haar nieuwe liefdesavontuur. Fiordiligi moet zichzelf toegeven dat ze voor de verleiding dreigt te bezwijken. In een laatste poging haar eer te redden, besluit ze, verkleed als sol-

daat, het huis te verlaten om zich bij haar geliefde Guglielmo te voegen. Dit plan wordt echter verijdeld door de komst van Ferrando, die haar voor zijn aanhoudende hofmakerij doet zwichten. Alfonso heeft de weddenschap gewonnen. Samen met Ferrando en Guglielmo zingt hij 'Cosi fan tutte': zo doen ze het toch allemaal, die vrouwen. De dubbele bruiloft kan worden voorbereid.

De feestzaal wordt ingericht. Tegenover een zogenaamde notaris – opnieuw de vermomde Despina – tekenen Dorabella en Fiordiligi het huwelijkscontract. De ceremonie wordt abrupt onderbroken door tromgeroffel dat de terugkeer van de militairen aankondigt. Als Albaniërs verstoppen de beide heren zich in een zijkamer, om even later als de officieren Ferrando en Guglielmo tevoorschijn te komen. Don Alfonso toont het huwelijkscontract, en de in grote verlegenheid gebrachte dames proberen zich eruit te redden. Dan vertellen de mannen alles over de intrige en volgt de verzoening. Don Alfonso kan zeggen: 'Ik heb jullie misleid, maar ook heb ik jullie de ogen geopend.'

Act I

Ferrando and Guglielmo, two officers, are assuring the philosopher Don Alfonso that the constancy of the woman they love, the sisters Dorabella and Fiordiligi, is beyond dispute. Such an attitude strikes Don Alfonso as naive – he knows the world too well. The two officers are pained by the aspersions cast upon the honour of their mistresses. They challenge Don Alfonso to a duel. He does not accept this, but instead offers to prove that Dorabella and Fiordiligi are just the same as all other women. In order to demonstrate this, he needs the help of the two men, who must promise to carry out all his orders for the space of twenty-four hours. Ferrando and Guglielmo assure him that he will not succeed in proving the inconstancy of their mistresses, and make a wager with him to this effect.

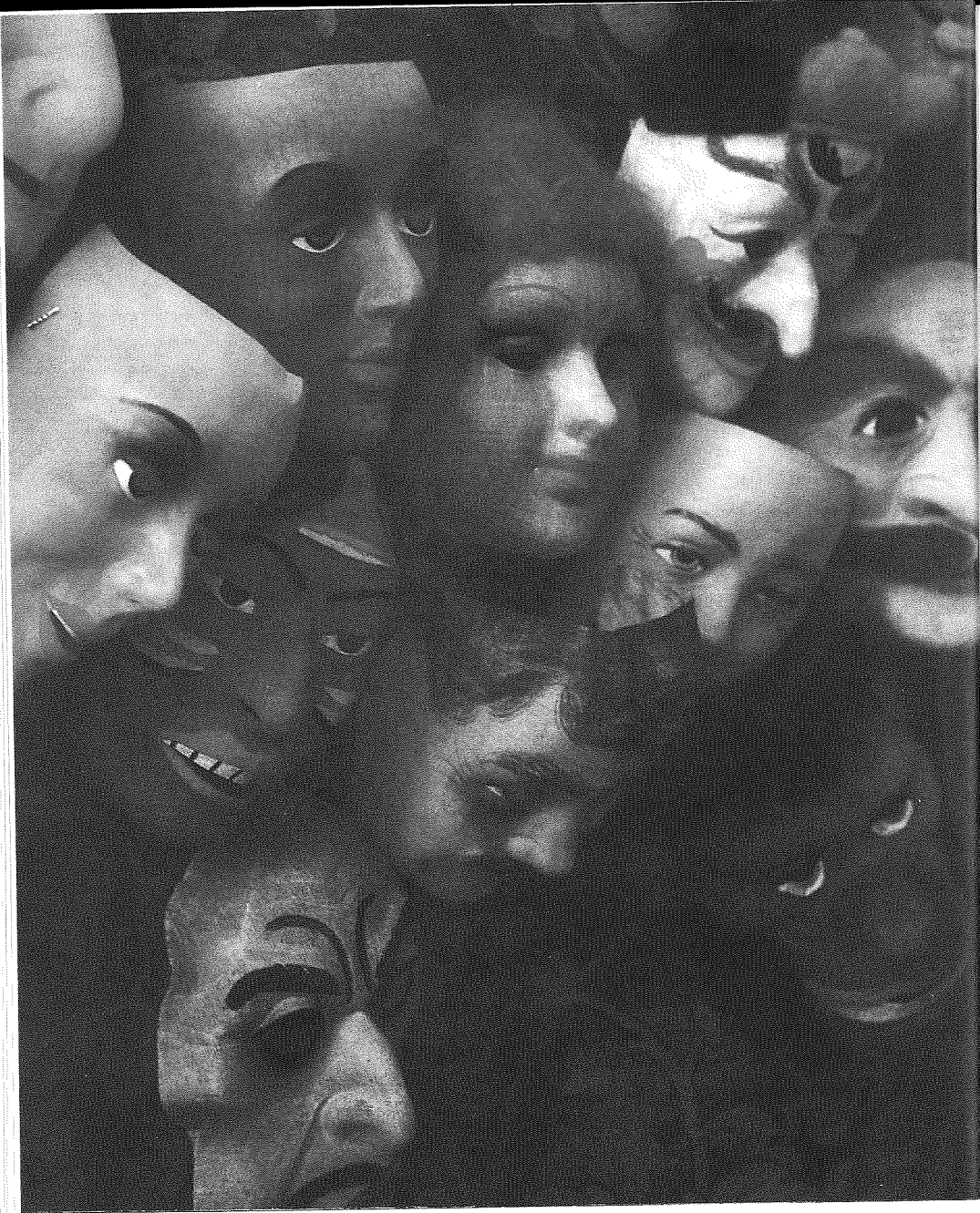
Don Alfonso approaches the two women in their garden, where they are seen casting adoring glances upon the portraits of their beloveds. He brings the disastrous news that the two officers have been ordered to the front, and so begins to put his plot into practice. Before their departure, the four lovers, Ferrando and Guglielmo, Dorabella and Fiordiligi, swear their passionate love for each other. Don Alfonso chuckles in the background. The maid Despina is seen in the house, complaining about her work. When, shortly after, Dorabella and Fiordiligi express their grief at the officers' departure, Despina shows little sympathy. She says that the two men will undoubtedly return and that in the meantime the two young women should amuse themselves. Don Alfonso looks for an opportunity to involve Despina in his plot and she, in return for a handsome reward, agrees to collaborate with him. At this point, two visitors arrive, who announce themselves as noble Albanians. Don Alfonso assures the young women that the men are good friends of his, and asks them to be warmly welcomed. The Albanians, who are in fact Ferrando and Guglielmo in disguise, pay court to Dorabella and Fiordiligi.

Unsuccessfully. The ladies escape from the gentlemen's gallantries and the men cannot disguise their delight at this reaction: they think they have already won the wager with Don Alfonso; but he has more plans up his sleeve. Together with Despina, Don Alfonso plans the following step. Ferrando and Guglielmo have to pretend they have poisoned themselves because of their grief at the ladies' rejection. They collapse on the stage, and a doctor is sent for. This desperate earnest of love does not leave the ladies unmoved. Enter Alfonso with Despina (disguised as a doctor) who produces a magnet, a magical therapy, and manages to rescue the two officers from their dying state. Ferrando and Guglielmo immediately continue their declarations of passion.

Act II

Despina urges her mistresses to respond to the courtship of the galant Albanians. In private, Dorabella and Fiordiligi admit that they are attracted to these men. Dorabella has a preference for the dark-haired gentleman, and Fiordiligi for the blond – thus they choose not their own, but each other's, lovers. Don Alfonso has arranged a garden party. The two Albanians initially behave somewhat shyly. Alfonso and Despina leave the four young people alone, and they divide into pairs: Ferrando with Fiordiligi, and Guglielmo with Dorabella. The latter is persuaded by Guglielmo to give him a keepsake. Fiordiligi proves more difficult to win over and steadfastly refuses the advances of her new admirer. When the two men meet later to compare notes, Guglielmo boasts of his victory. Dorabella sings to Fiordiligi of her latest adventure, and Fiordiligi has to confess that she herself is weakening in the face of temptation. In a final attempt to save the situation, she determines to disguise herself as a soldier and go in search of her true love, Guglielmo. But her journey comes to nothing, for at that moment Ferrando (as an Albanian) enters, and in the face of his continued courtship, she succumbs.

Alfonso has won his wager, and together with Ferrando and Guglielmo, he sings 'Così fan tutte': all women are the same. The double wedding can be prepared. A room is decorated for the celebrations. In the presence of a so-called notary (again Despina in disguise), Dorabella and Fiordiligi sign the marriage contract. The company is interrupted abruptly by a roll of drums that preludes the return of the soldiers. The two Albanians exit into a side-room in their disguise, only to reappear as the officers Ferrando and Guglielmo. Don Alfonso shows them the marriage contract and the two highly embarrassed ladies try to talk themselves out of a very sticky situation. Then the men tell them about Don Alfonso's plot, and all is forgiven. Don Alfonso concludes: I led you up the garden path, but I also opened your eyes to reality.

Wolfgang Amadeus Mozart

Così fan tutte
ossia
La scuola degli amanti

Dramma giocoso in due atti

Libretto: Lorenzo da Ponte
Nederlandse vertaling: Jenny Tuin

personages

Fiordiligi (sopraan)

Dorabella (sopraan)

dames uit Ferrara, zusters, woonachtig in Napels

Guglielmo (bariton)

officier, minnaar van Fiordiligi

Ferrando (tenor)

officier, minnaar van Dorabella

Despina (sopraan)

kamermeisje van Fiordiligi en Dorabella

Don Alfonso (bas)

oude filosoof

Koor van soldaten en volk

Koor van zeelieden

Koor van bedienden

colofon

Dit programmaboek is een uitgave van het Holland Festival.
Telefoon: 31.(0)20.627 65 66
Telefax: 31.(0)20.620 34 59
Adres: Kleine-Gartmanplantsoen 21
NL-1017 RP Amsterdam
Ontwerp: Pieter Roozen / Mart. Warmerdam
DTP-apparatuur: Magister Computer
Druk: Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv
Aan de totstandkoming van dit programmaboek werkten verder mee:
Bettine Heslinga, Janneke van der Meulen en Jan Willem Reitsma.

Het artikel *Sources, composition et créateurs* van Marc Vignal is eerder gepubliceerd in het maandblad *L'Avant-Scène Opéra* nr. 131/2 *Così fan tutte* (1990, la Société Premières Loges, Parijs).

Het libretto van *Così fan tutte* is met vriendelijke toestemming overgenomen van De Nederlandse Opera.

Sponsors
Koninklijke PTT Nederland NV (hoofdsponsor)
De Volkskrant bv
Fiat Auto Nederland bv
Dommelsche Bierbrouwerij bv
BV Weekbladpers
Drukkerijen de Bussy Ellerman Harms bv
Andersen Consulting

Subsidiënten
Ministerie van WVC
Ministerie van Economische Zaken
Ministerie van Buitenlandse Zaken
Gemeente Amsterdam
Prins Bernhard Fonds
Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties

de Volkskrant

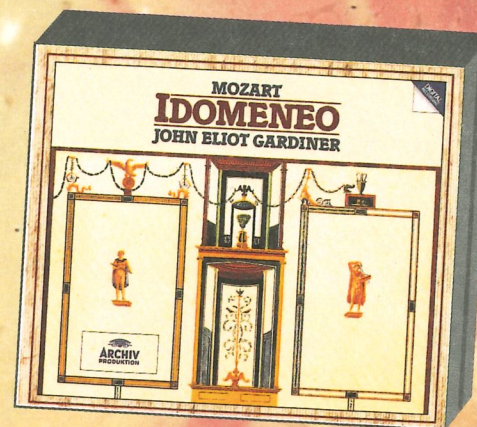

OVERWELDIGEND ONDERSCHIEDEN

W. A. MOZART • J.E. GARDINER

DEZE BUITENGEWONE UITVOERING, DE EERSTE IN EEN REEKS MOZART OPERA'S MET JOHN ELIOT GARDINER VOOR ARCHIV PRODUKTION WERD BEKROOND MET:

3 CD SET (431 674-2)

EDISON 1992

GRAMOPHONE AWARD
1991

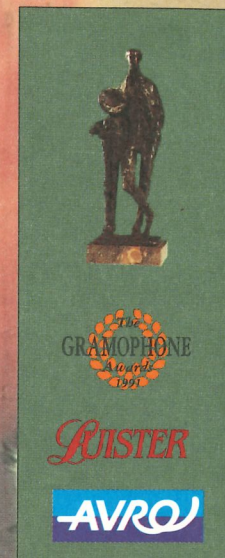
LUISTER CD VAN HET
JAAR 1991

AVRO / FORUM CD VAN
HET JAAR 1991

2 CD SET (431 806-2)

DIT NAJAAR VERSCHIJNT 'DIE ENTFÜHRUNG AUS DEM SERAIL'; OOK 'COSÌ FAN TUTTÈ' ZAL OP HET ARCHIV LABEL VERSCHIJNEN. (1993)

ARCHIV
PRODUKTION